Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Stembureau-instructie voor de dag van de stemming

Voorwoord

Op woensdag 29 oktober 2025 is de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. De Tweede Kamer heeft twee hoofdtaken: de regering controleren en wetten maken. Met deze verkiezing wordt de samenstelling van de Nederlandse Tweede Kamer der Staten-Generaal bepaald. Als stembureaulid vervult u een belangrijke taak! Met deze hand-out en de instructie die u van het openbaar lichaam krijgt kunt u zich goed voorbereiden op de verkiezingsdag. U bereidt zich voor door:

- de door het openbaar lichaam aangeboden instructiematerialen te gebruiken;
- deze hand-out te lezen.

Inhoud

Materialen dag van stemming 3
Afbeeldingen 4
Inrichting van het stemlokaal 5
Rol stembureau 6
Mag de kiezer stemmen? 7
Stempas, kiezerspas, volmacht en identiteitsbewijzen 9
Geldige identiteitsbewijzen 11
Het stemmen 12
Toegankelijkheid en hulp aan kiezers 15
Het tellen van de stemmen 16
Bijlage: Actielijst Toegankelijkheid 22
Instructie: hoe gaat u om met burgers die zich soeverein willen verklaren? 23

Materialen dag van stemming

U controleert of alle materialen aanwezig zijn voor de opening van het stembureau om 07.30 uur.

ZIJN DE VOLGENDE MATERIALEN AANWEZIG?

Een uittreksel van het Register Ongeldige Stempassen (ROS). U levert dit ROS aan het eind van de verkiezingsdag in bij het openbaar lichaam.

Een voorbeeld van de stempas,
kiezerspas en de schriftelijke volmacht.

De brochure Stembureau-instructie voor de dag van de stemming.

Exemplaar van de Kieswet.

Het proces-verbaal.

Stembiljetten.

De Actielijst Toegankelijkheid.

In elk stemhokje moet altijd een rood potlood liggen. Het openbaar lichaam kan er daarnaast voor kiezen dat kiezers een potlood krijgen uitgereikt of zelf kunnen pakken.

Poster in het stemlokaal.
Poster in elk stemhokje (model J-16).
Poster Tellen van de Stemmen

Loep met verlichting.

Zie de volgende pagina voor de afbeeldingen van diverse materialen.

Afbeeldingen

STEMPAS

KIEZERSPAS

SCHRIFTELIJK VOLMACHTBEWIJS

STEMBILJET

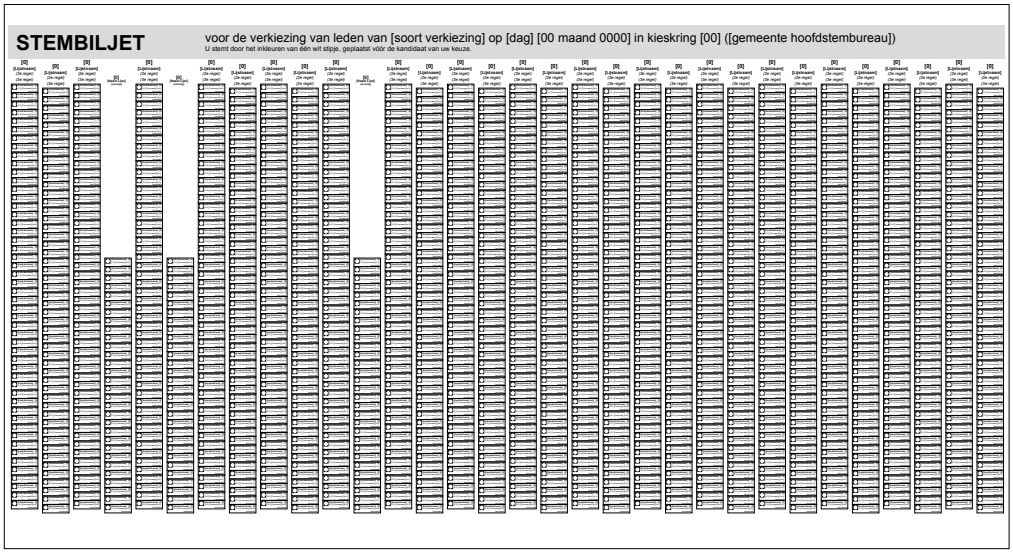

POSTERS STEMMEN

POSTER TELLEN

Inrichting van het stemlokaal

U mag het stemlokaal pas openen voor de kiezers als de inrichting in orde is.
Is het stemlokaal naar uw mening niet goed ingericht, zorg dan alsnog voor een juiste inrichting, zo nodig in overleg met uw contactpersoon van het openbaar lichaam.

U DOORLOOPT DE VOLGENDE STAPPEN VOORDAT HET STEMBUREAU OPEN GAAT:

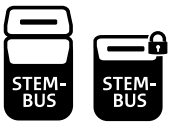

Stembus

- Controleer, samen met een ander stembureaulid, of de stembus leeg is.
- Is dit het geval, sluit dan de stembus af zodat deze klaar is voor gebruik.
- U kunt deze stap ook uitvoeren op het moment dat het stemlokaal opent zodat kiezers daarbij aanwezig kunnen zijn.

Toegankelijkheid

- Controleer met de *Actielijst Toegankelijkheid* (zie de bijlage bij deze stembureau-instructie) of het stemlokaal toegankelijk is voor alle kiezers.
  - Is het stemlokaal toegankelijk voor alle kiezers, ook voor kiezers met een (lichamelijke) beperking? U loopt na of de route obstakelvrij is en of de eventuele hellingbanen goed vastliggen.
  - Zijn de stemhokjes toegankelijk voor alle kiezers, ook voor kiezers met een (lichamelijke) beperking? Is in minimaal één van de stemhokjes het schrijfblad verlaagd (voor kiezers in een rolstoel)?
  - Is de informatie voor het stemmen voor alle kiezers begrijpelijk en toegankelijk?

- Controleer meerdere keren per dag aan de hand van de Actielijst Toegankelijkheid of de situatie niet is veranderd. Voldoet het stemlokaal niet? Zorg dan alsnog voor een juiste inrichting, zo nodig in overleg met uw contactpersoon van het openbaar lichaam.

Kijk voor meer informatie ook op de pagina 'Toegankelijkheid en hulp aan kiezers'.

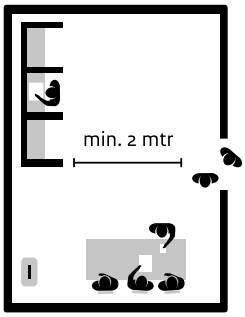

Inrichting stemlokaal

- **Controleer de inrichting van het stemlokaal.**
  - De stembureauleden hebben overzicht over het gehele stemlokaal.
  - De stembureauleden hebben zicht op de toegang van de stemhokjes.

  - **Let op!** De stemhokjes moeten zo zijn opgesteld dat stembureauleden of wachtende kiezers niet kunnen zien wat iemand stemt. Dit is belangrijk voor het stemgeheim.
  - De stembus staat bij de tafel van het stembureau binnen het bereik van het derde stembureaulid.
  - Er moet minimaal 2 meter afstand tussen de stemhokjes en de wachtende kiezers zijn.

Hulpmiddelen

- Controleer of de loep voor kiezers met een visuele beperking aanwezig is. Controleer of het lampje van de loep werkt. U legt de loep in het zicht op de stembureautafel.
- Controleer of de vergrote kandidatenlijst op de juiste hoogte hangt.

Neutraliteit

- Controleer of het stemlokaal een neutrale inrichting heeft.
- Controleer in en vlak buiten het stemlokaal op de aanwezigheid van uitingen die de kiezer kunnen beïnvloeden zoals:
  - Vlaggen, partijposters, advertenties in eventueel aanwezige kranten of andere media en andere uitingen van zittende of kandidaat-volksvertegenwoordigers.
  - Buttons, of kleding met een logo van een politieke partij bij stembureauleden of waarnemers.

Verwijder niet-neutrale uitingen of dek ze (tijdelijk) af. Overleg waar nodig met de locatiebeheerder en/of de contactpersoon bij het openbaar lichaam.

Rol stembureau

HET STEMBUREAU

Het stembureau moet ervoor zorgen dat het stemmen en het tellen van de stemmen volgens de regels plaatsvindt.

Een stembureau bestaat naast de voorzitter altijd uit minimaal twee en maximaal zes leden. Gedurende de zitting zijn steeds de voorzitter en ten minste twee stembureauleden aanwezig. De voorzitter is door het openbaar lichaam aangewezen; het stembureau bepaalt wie als tweede en derde lid van het stembureau optreden.

Als de voorzitter tijdelijk afwezig is (bijvoorbeeld vanwege een pauze), treedt het tweede lid als voorzitter op, en bij diens afwezigheid het derde lid.

Daarnaast kunnen er nog plaatsvervangende leden aan het stembureau zijn toegewezen. Als een lid afwezig is, treedt één van de plaatsvervangende leden als stembureaulid op.

Mochten op enig moment onverhoopt toch minder dan drie stembureauleden c.q. plaatsvervangende leden beschikbaar zijn, dan moet de voorzitter één van de in het stemlokaal aanwezige kiezers die hij daartoe geschikt acht, verzoeken om als zodanig op te treden, totdat er weer voldoende stembureauleden zijn.

De voorzitter heeft de verantwoordelijkheid voor wat er in het stemlokaal gebeurt. De voorzitter laat zich bij zijn werkzaamheden bijstaan door de overige stembureauleden.

Als de leden van het stembureau het onderling niet eens worden over een beslissing, heeft de voorzitter de doorslaggevende stem.

Voordat het stembureau wordt geopend, is het raadzaam de taken te verdelen.
Een aanbevolen taakverdeling is:

- De voorzitter neemt de stempas in, controleert het identiteitsbewijs, leest het nummer van de stempas voor en reikt het stembiljet uit.
- Het tweede lid controleert dit nummer in het Register Ongeldige Stempassen (ROS).
- Het derde lid houdt er toezicht op of de kiezer het stembiljet in de stembus doet.

Andere aspecten die kunnen worden besproken zijn de pauzemomenten voor alle leden en het eventueel rouleren van taken.

OPENINGSTIJDEN

Kiezers kunnen stemmen van 7.30 tot 21.00 uur. De wet schrijft deze tijden voor. Het stembureau kan daar dus niet van afwijken en mag bijvoorbeeld dus niet eerder sluiten als het rustig is.

Om 21.00 uur sluit de stemming. Om 21.00 uur mogen de laatste kiezers die dan nog wachten om hun stem en eventuele volmachtstemmen uit te brengen nog tot de stemming worden toegelaten.
Een van de stembureauleden geeft aan wie als laatste in de rij staat. Kiezers die later dan 21.00 uur aankomen, mogen niet meer stemmen.

Openbare lichamen kunnen voor zogeheten ‘bijzondere stembureaus’ en voor mobiele stembureaus afwijkende openingstijden vaststellen. Zij kunnen eerder of later open gaan en eerder (niet later) sluiten. In dergelijke gevallen houdt u zich aan de voor die stembureaus vastgestelde openingstijden.

Mag de kiezer stemmen?

STAP 1 CONTROLEER OF DE KIEZER DE JUISTE DOCUMENTEN OVERHANDIGT

Stempas (of kiezerspas) en identiteitsbewijs

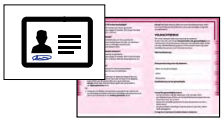

Onderhandse volmacht en kopie identiteitsbewijs volmachtgever

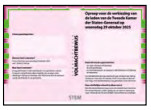

Schriftelijk volmachtbewijs

Een kiezer mag naast zijn eigen stem maximaal 2 volmachtstemmen uitbrengen.
Bij een schriftelijke volmacht hoeft de gevolmachtigde geen kopie van het identiteitsbewijs van de volmachtgever te tonen, omdat de identiteit van de volmachtgever dan al door het openbaar lichaam is vastgesteld.

Kiezers van wie het identiteitsbewijs is gestolen of vermist, mogen een verklaring van vermissing van het openbaar lichaam tonen, in combinatie met een pasje met hun naam en foto.

- Heeft de kiezer geen identiteitsbewijs? Dan kan de kiezer niet stemmen. Geef de stempas terug aan de kiezer.
- Heeft de kiezer geen stempas? Dan kan de kiezer niet stemmen.

STAP 2 CONTROLEER HET IDENTITEITSBEWIJS

Identiteitsbewijs is een toegestaan identiteitsbewijs

Het mag een Nederlands paspoort, een Nederlandse identiteitskaart, een rijbewijs uitgegeven in Nederland, een identiteitskaart of een rijbewijs van het openbaar lichaam zijn. Een verblijfsdocument is ook toegestaan. Het openbaar lichaam stelt de brochure geldige identiteitsbewijzen beschikbaar waarin u de toegestane documenten kunt raadplegen.

Minimaal geldig tot 30 oktober 2020

Identiteitsbewijs is een geldig identiteitsbewijs

Het document is niet meer dan 5 jaar verlopen.

- Heeft de kiezer geen toegestaan identiteitsbewijs? Dan kan de kiezer niet stemmen. Geef het identiteitsbewijs en de stempas terug aan de kiezer.
- Heeft de kiezer geen geldig identiteitsbewijs of geen identiteitsbewijs dat minder dan 5 jaar is verlopen? Dan kan de kiezer niet stemmen. Geef het identiteitsbewijs en de stempas terug aan de kiezer.

STAP 3 CONTROLEER OF DE KIEZER DE RECHTMATIGE HOUDER VAN DE STEMPAS IS

Identiteit van de kiezer komt overeen met de foto op het identiteitsbewijs

Gegevens van de kiezer op de stempas komen overeen met de gegevens op het identiteitsbewijs

Voorletter(s), achternaam en geboortedatum moeten overeenkomen.

Komen de gegevens niet overeen? Ga dan het volgende na:
- Heeft de kiezer veel voornamen of een lange achternaam? Kijk dan ook op de volgende pagina van het paspoort of op de achterkant van de identiteitskaart.
- Gebruikt de kiezer de naam van de (voormalige) partner? Deze staat dan op de stempas maar op het identiteitsbewijs staat naast de eigen naam (nog) niet de naam van de (voormalige) partner vermeld.
  Indien dit het geval is, controleer of de persoon op de foto overeenkomt met de kiezer en of de overige gegevens overeenkomen.

- Komt de foto op het identiteitsbewijs niet overeen met het uiterlijk van de kiezer? Dan kan de kiezer niet stemmen.
- Zijn er geen verklaringen voor het niet overeenkomen van de gegevens? Dan kan de kiezer niet stemmen.
  Meestal is er sprake van een vergissing. U geeft de stempas en het identiteitsbewijs terug.

Vermoedt u fraude?
Maak dan een aantekening op het proces-verbaal, noteer de persoonsgegevens op een apart vel papier en overhandig dit aan het openbaar lichaam onder verwijzing naar uw opmerking op het proces-verbaal.

Afschermen gegevens identiteitsbewijs

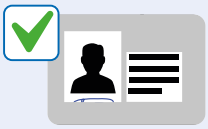

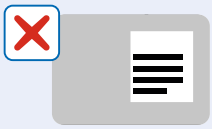

Sommige kiezers schermen, om misbruik met (kopieën van) hun identiteitsbewijs tegen te gaan, de persoonsgegevens op hun identiteitsbewijs af, bijvoorbeeld met behulp van een ID-cover. Het kan voorkomen dat daardoor ook gegevens worden afgeschermd die essentieel zijn voor de identificatie. Een BSN-nummer of documentnummer kan desgewenst worden afgeschermd. Maar een foto is wel nodig voor de identificatie.

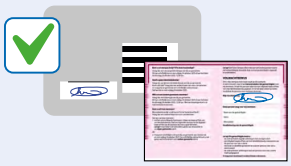

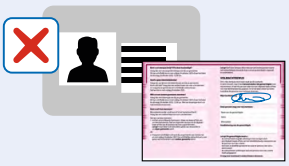

Ingeval van een volmachtverlening moet de handtekening zichtbaar blijven. Anders kan het stembureau immers niet beoordelen of de volmacht ook daadwerkelijk door de volmachtgever aan de volmachtnemer verleend is. Wordt de handtekening van de volmachtverlener op de kopie van het identiteitsbewijs toch afgeschermd, dan kan de volmachtstem niet worden uitgebracht.

STAP 4 CONTROLEER DE ECHTHEID VAN DE STEMPAS EN/OF HET VOLMACHTBEWIJS

De stempas komt overeen met de voorbeeldkopie

Het volmachtbewijs komt overeen met de voorbeeldkopie

U controleert de echtheid van de stempas of het volmachtbewijs aan de hand van de door het openbaar lichaam verstrekte kopieën.
(Zie hiervoor 'Stempas, volmacht, kiezerspas en identiteitsbewijzen').

- Komt de stempas en/of het volmachtbewijs niet overeen? Dan kan de kiezer niet stemmen. Neem de stempas en/of het volmachtbewijs in.
- Heeft de kiezer geen stempas? Dan kan de kiezer niet stemmen.

Vermoedt u fraude?
Maak dan een aantekening op het proces-verbaal, noteer de persoonsgegevens op een apart vel papier en overhandig dit aan het openbaar lichaam onder verwijzing naar uw opmerking op het proces-verbaal.

STAP 5 CONTROLEER OF HET NUMMER VAN DE STEMPAS OF VOLMACHT VOORKOMT IN HET ROS

Het nummer van de stempas komt niet voor in het ROS
(Register Ongeldige Stempassen)

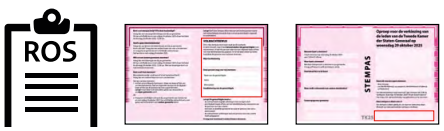

Het nummer van de onderhandse volmacht komt niet voor in het ROS
(Register Ongeldige Stempassen)

- Komt het stempasnummer voor in het ROS? Dan kan de kiezer niet stemmen. Neem de stempas in.

Vermoedt u fraude?
Maak dan een aantekening op het proces-verbaal, noteer de persoonsgegevens op een apart vel papier en overhandig dit aan het openbaar lichaam onder verwijzing naar uw opmerking op het proces-verbaal.

STAP 6 DE KIEZER MAG STEMMEN

Overhandig de kiezer een stembiljet
U neemt de stempas in.

De kiezer stemt in het stemhokje en doet dat alleen.
(Uitzondering zijn kiezers die vanwege hun lichamelijke gesteldheid recht hebben op assistentie).

Stempas, kiezerspas, volmacht en identiteitsbewijzen

CONTROLEER OF DE STEMPAS EN/OF HET SCHRIFTELIJK VOLMACHTBEWIJS GELDIG IS

Volg de onderstaande stappen om de stempas of schriftelijk volmachtbewijs te controleren:

1. controleer of de stempas, kiezerspas, of het schriftelijk volmachtbewijs geldig is voor de Tweede Kamerverkiezing.
2. controleer of de stempas, kiezerspas, of het schriftelijk volmachtbewijs geldig is in uw openbaar lichaam.
3. controleer of het blokpatroon op de stempas, kiezerspas, of het schriftelijk volmachtbewijs overeenkomt met het blokpatroon van de voorbeeldpassen.
4. controleer of de fluorkleur overeenkomt met de fluorkleur van de voorbeeldpassen.
5. controleer of het hologram net zo reflecteert als het hologram op de voorbeeldpassen.

Twijfelt u over de echtheid van de pas? Dan neemt de voorzitter contact op met het openbaar lichaam. Daar is bekend hoe de andere kenmerken van de pas kunnen worden gecontroleerd.

Let op: de onderhandse volmacht (ingevulde achterkant van de stempas) is alleen geldig als aan **alle** zes onderstaande zaken is voldaan. Dus neem de tijd om dit goed te controleren:

1. Is de volmacht volledig ingevuld?
2. Is de volmacht voorzien van de handtekening van de volmachtgever en de handtekening van de gemachtigde?
3. Heeft de gemachtigde een (digitale) kopie of foto van het identiteitsbewijs van de volmachtgever en is dit niet langer dan 5 jaar verlopen?
4. Komen de gegevens van de volmachtgever overeen met de gegevens op het identiteitsbewijs?
5. Wonen de volmachtgever en de gemachtigde in hetzelfde openbaar lichaam?
6. Hebben de volmachtgever en de gemachtigde stemrecht bij dezelfde verkiezing?

Het stembureau mag een onvolledige volmacht niet zelf aanvullen. Heeft een kiezer niet alles bij zich om zowel zijn eigen stem als de stem van de volmachtgever uit te brengen? Wijs de kiezer er dan op dat de kiezer de volmachtstem alleen tegelijk met de eigen stem kan uitbrengen. De kiezer kan dan zelf bepalen of hij/zij alleen de eigen stem uitbrengt, of op een later moment met de juiste documenten terugkomt. U geeft in het laatste geval de stempas(sen) en volmacht terug. De kiezer mag naast de eigen stem maximaal 2 volmachtstemmen uitbrengen.

Kiezerspas

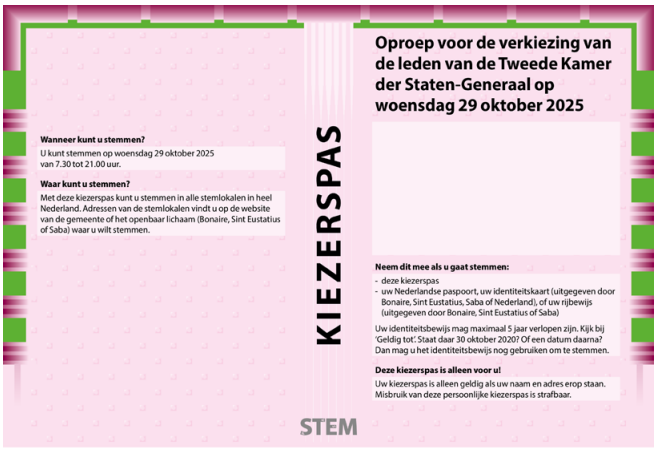

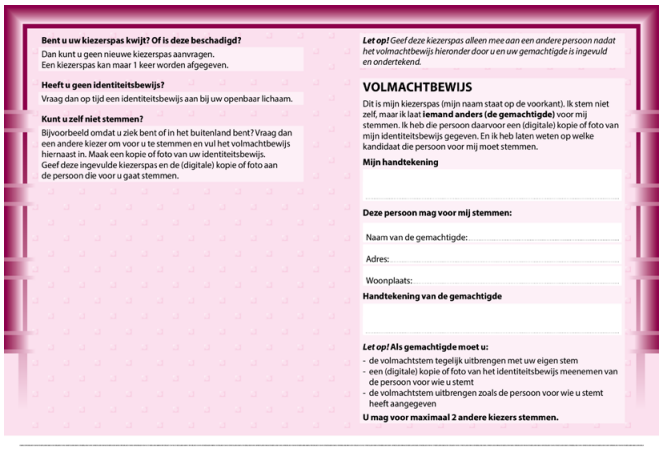

Als een kiezer in een andere (bijzondere) gemeente wil stemmen dan waar hij staat ingeschreven, moet hij voorafgaand aan de stemming een kiezerspas aanvragen.

Het is ook mogelijk de kiezerspas om te zetten in een onderhandse volmacht, of om met een kiezerspas een volmachtstem voor een andere kiezer uit te brengen.

Eén van de stembureauleden moet de kiezerspas controleren en na goedkeuring innemen. U moet de kiezerspassen apart van de stempassen en de volmachten bewaren en aan het eind van de dag ook apart tellen en verpakken.

Een kiezerspas hoeft u niet te controleren in het Register Ongeldige Stempassen, ook niet als de kiezer toch alsnog stemt in zijn eigen openbaar lichaam.

Geldige identiteitsbewijzen

Toegestane identiteitsdocumenten zijn een geldige identiteitskaart als bedoeld in de Wet identiteitskaarten BES (sédula), een geldig reisdocument als bedoeld in artikel 2, eerste lid, van de Paspoortwet, en een geldig rijbewijs als bedoeld in de wegen verkeerswetgeving van Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Kortom: een Nederlands paspoort, een Nederlandse identiteitskaart, een rijbewijs uitgegeven in Nederland, een identiteitskaart van het openbaar lichaam of een rijbewijs van het openbaar lichaam. Een verblijfsdocument is ook toegestaan.

De geldigheidsduur van identiteitsbewijzen mag op de dag van de stemming maximaal vijf jaar zijn verstreken (minimaal geldig tot 30 oktober 2020).

Voor meer informatie en een volledig overzicht van geldige identiteitsbewijzen raadpleegt u de Brochure Geldige identiteitsbewijzen.

Het stemmen

HET INVULLEN VAN HET STEMBILJET

EEN STEMBILJET IS GELDIG ALS

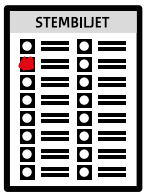

één vakje is ingekleurd.
Dat mag alleen met rood.

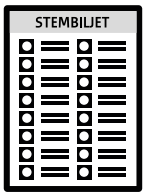

geen vakjes zijn ingekleurd
(dit is een blanco stem).

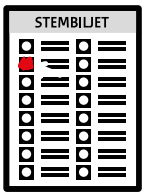

één vakje is ingekleurd
en er op het stembiljet is
geschreven maar de
identiteit van de kiezer niet
kan worden achterhaald.

NIEUW STEMBILJET IS TOEGESTAAN ALS

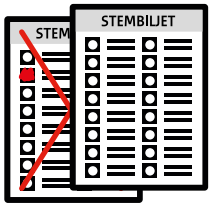

de kiezer aangeeft het stembiljet foutief te hebben ingevuld
en een nieuw stembiljet te willen invullen.

- De voorzitter mag eenmaal een nieuw stembiljet uitreiken.
- Bewaar het foutieve stembiljet en maak het onbruikbaar.

EEN STEMBILJET IS ONGELDIG ALS

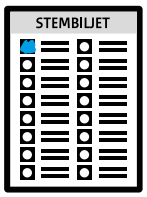

een vakje met een
andere kleur dan
rood is ingevuld.

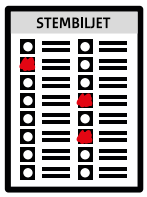

meerdere vakjes
zijn ingekleurd.

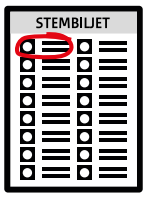

geen vakje is ingekleurd
maar de kandidaat op
andere wijze is geselecteerd.

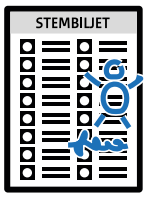

geen vakje is ingekleurd
maar er is getekend
of geschreven.

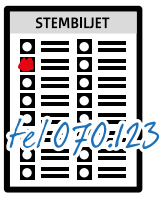

de identiteit van de kiezer
mogelijk te achterhalen is door
informatie op het stembiljet.

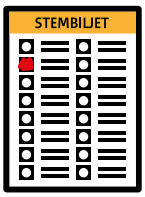

een stembiljet is
gebruikt voor een
andere verkiezing.

WAARBORGEN VAN HET STEMGEHEIM

TOEGESTAAN:

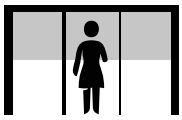

Eén persoon
per stemhokje.

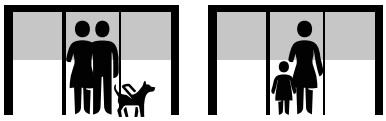

Meerdere personen per stemhokje zijn alleen toegestaan:

- Als de kiezer recht heeft op assistentie zoals bijvoorbeeld:
  - Kiezers met een visuele beperking
  - Kiezers met een andere lichamelijke beperking
    (onder wie kiezers met een ziekte als Parkinson).

  Zij mogen hulp krijgen van een persoon naar keuze
  (zie ook 'Toegankelijkheid en hulp aan kiezers').
- Als die personen heel jonge kinderen zijn die geen invloed kunnen uitoefenen op de kiezer.

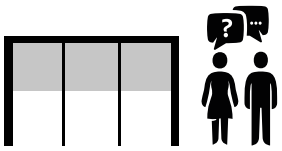

Informeren van de kiezer
buiten het stemhokje.

Alle kiezers, dus ook mensen met een verstandelijke beperking, analfabete kiezers en kiezers die de Nederlandse taal niet (goed) machtig zijn, kunnen buiten het stemhokje informatie krijgen. In het stemhokje is dit niet toegestaan.

NIET TOEGESTAAN:

Meerdere personen in
één stemhokje.

Als de situatie niet voldoet aan een van de uitzonderingen moet u ingrijpen.

WAARBORGEN VAN DE STEMVRIJHEID

Kiezers mogen niet worden beïnvloed,
zorg voor een neutraal stemlokaal:

- Geen politieke uitingen in het stemlokaal.
- Geen uitingen van politieke gezindheid bij stembureauleden en waarnemers.

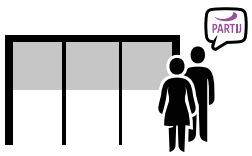

Kiezers en leden van een politieke partij mogen in het stemlokaal als waarnemer aanwezig zijn maar:

- Geen campagne voeren in het stemlokaal.
- Geen beïnvloeding van de kiezer.
- De orde in het stemlokaal niet verstoren.

In het stemlokaal mag geen volmacht worden verleend aan een andere kiezer.

BEZWAREN VAN KIEZERS

KIEZERS MOGEN OM ALLERLEI REDENEN BEZWAREN INDIENEN ZOALS:

- De opstelling van de stemhokjes is niet correct.
- Het stembureau houdt zich niet aan de regels bij het toelaten van de kiezers.
- Het stemlokaal is niet goed te vinden.
- Bezwaar op de beslissing van het stembureau of een stem wel of niet geldig is bij de telling, of tegen de telling in het algemeen.
  Etcetera.

HET STEMBUREAU HANDELT ALS VOLGT:

- Noteer bezwaren en klachten altijd op het proces-verbaal. Ook als u het niet eens bent met de klacht of als u er niets aan kunt doen.
- Schrijf ook altijd op wat u aan de klacht heeft gedaan.
- Neem geen persoonsgegevens van kiezers die mondeling bezwaar hebben ingebracht op in het proces-verbaal.
- Probeer discussies te vermijden. Als u hulp nodig hebt bij het oplossen van een klacht of bezwaar, bel dan het openbaar lichaam.

ORDEHANDHAVING

De voorzitter:

- Is verantwoordelijk voor het handhaven van de orde in het stemlokaal.
- Grijpt in als de orde wordt verstoord.
- Neemt contact op met het openbaar lichaam en verzoekt om ondersteuning, als het niet lukt de orde te herstellen.
- Schorst de zitting en sluit tijdelijk het stemlokaal als de orde niet hersteld kan worden.

  Schorsing is een ingrijpend middel en gebeurt alleen bij calamiteiten of als de orde echt niet meer te handhaven is.
  Een zitting kan na een schorsing opnieuw geopend worden.

BIJ EEN SCHORSING MOET U HET VOLGENDE DOEN:

Verwijs kiezers naar een ander stemlokaal binnen het openbaar lichaam.
Hang een briefje bij de ingang dat de zitting geschorst is met daarop ook het adres van het andere stemlokaal.

Sluit en verzegel de stembus door de gleuf dicht te maken.

Laat het openbaar lichaam weten dat de zitting geschorst is.

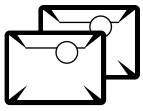

Stop de voorraad ongebruikte stembiljetten, teruggegeven en onbruikbaar gemaakte stembiljetten, volmachten en stempassen apart van elkaar in enveloppen en verzegel deze.

Noteer op het proces-verbaal hoe laat de zitting geschorst is.

Geef alles in bewaring aan de gezaghebber (of de contactpersoon van het openbaar lichaam).

Vraag aan de gezaghebber toestemming om de zitting te heropenen.

Bij akkoord draagt de gezaghebber de verzegelde enveloppen en stembussen weer over aan het stembureau.

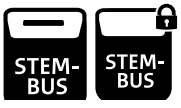

Laat een nieuwe stembus komen, de oude blijft verzegeld.

Open alle verzegelde enveloppen.

Haal het briefje bij de ingang weg en open het stemlokaal voor kiezers.

Noteer op het proces-verbaal hoe laat de zitting heropend is.

HET PROCES-VERBAAL

In het proces-verbaal legt u verantwoording af over hoe u uw werkzaamheden als stembureau hebt uitgevoerd. Voor elk van de stemmingen wordt een proces-verbaal opgemaakt.

U noteert op het proces-verbaal alle bezwaren die zijn gemaakt door de kiezers en wat u naar aanleiding van die bezwaren hebt gedaan. U noteert hierbij geen persoonsgegevens. Doen zich onregelmatigheden voor, dan noteert u die eveneens op het proces-verbaal.

Na afloop van de stemming worden alle processen-verbaal overgedragen aan het vertegenwoordigend orgaan. Dat beslist, aan de hand van onderzoek van de processen-verbaal door de commissie voor het onderzoek van de geloofsbrieven, of de verkiezing correct is verlopen.

Het proces-verbaal is dus heel belangrijk bij het vaststellen van de geldigheid van de stemming. Beschouw het invullen van de processen-verbaal daarom niet als een overbodige administratieve klus! Zonder correct ingevulde processen-verbaal kan de geldigheid van de stemming niet goed worden vastgesteld.

Het openbaar lichaam maakt de processen-verbaal tevens openbaar, zowel digitaal (op de website van het openbaar lichaam) als fysiek (door terinzagelegging op het bestuurskantoor). Bij de openbaarmaking op internet zijn de handtekeningen van de stembureauleden niet zichtbaar.

DE PERS

De pers kan op elk moment tijdens een verkiezingsdag langskomen. Het stembureau is de hele dag toegankelijk voor journalisten, belangstellenden en geïnteresseerd publiek. Ook tijdens het tellen van de stemmen.

REGELS VOOR DE PERS

De pers mag geen foto's of filmopnames maken in het stemhokje terwijl een kiezer aan het stemmen is. Ook niet als de kiezer hier toestemming voor heeft gegeven.

Filmen of fotograferen is alleen toegestaan met toestemming van de kiezer, dan wel stembureauleden. De pers moet dus vooraf toestemming vragen. Kiezers mogen niet worden gehinderd als zij het stembureau willen betreden of verlaten.

BELANGSTELLENDEN

Iedere burger mag als belangstellende op een stembureau aanwezig zijn om de gang van zaken op het stembureau tijdens het stemproces en telproces te volgen. Belangstellenden mogen de orde niet verstoren en de voortgang niet belemmeren. Mocht een aanwezige het ergens niet mee eens zijn, dan kan daar bezwaar tegen worden gemaakt.

Toegankelijkheid en hulp aan kiezers

Stemmen is geen alledaagse bezigheid. Het kan zijn dat kiezers vragen hebben of uitleg willen. Elke kiezer mag buiten het stemhokje om uitleg vragen en daar uitleg krijgen. In het stemhokje mogen alleen kiezers met een lichamelijke beperking assistentie krijgen. Andere kiezers stemmen alleen.

COMMUNICATIE EN HULP

Communicatie richting de kiezers is belangrijk. Communiceer duidelijk en maak contact met de kiezer om te checken of u goed verstaanbaar bent en goed bent begrepen.
Denk daarbij vooral aan:
- Aankijken
- Groeten
- Actief hulp aanbieden (maar laat aan de kiezer zelf om te vertellen welke hulp de kiezer op prijs stelt)
- Geduldig zijn

Wees vriendelijk en attent als u kiezers te woord staat.

- Stemmen is geen alledaagse bezigheid. Het kan dus zijn dat kiezers vragen hebben of uitleg nodig hebben.
- Niet alle kiezers zijn hetzelfde, de een heeft wat meer hulp of uitleg nodig dan de ander. Wees erop bedacht dat sommige kiezers een beperking hebben.
- Als u kiezers actief hulp aanbiedt, vraag dan altijd of de kiezer hulp wil en laat de kiezer ook zelf aangeven welke hulp de kiezer op prijs stelt (bijv. begeleiding naar de tafel, een stoel, leesloep).
- Neem de tijd om kiezers rustig te helpen of uitleg te geven, ook als het druk is op het stemlokaal.
- Spreek van tevoren met elkaar de procedure door, wie is het eerste aanspreekpunt voor hulp.

AANDACHTSPUNTEN KIEZERS MET EEN BEPERKING

Toegankelijkheid van het stemlokaal en het stemhokje

Stemlokalen en stemhokjes moeten bereikbaar en toegankelijk zijn voor alle kiezers.

- Duidelijkheid over de locatie van een stemlokaal.
- De locatie van het stemlokaal moet voor alle kiezers bereikbaar zijn.
- Geen obstakels die de toegang voor de kiezers met een beperking bemoeilijken.
- Aanwezigheid van hulpmiddelen voor kiezers met een visuele beperking.
- Zijn tijdelijke hellingbanen stevig vastgezet?
- Is de deur eenvoudig te openen? Zo niet, zet de deur open of haal de dranger eraf.

Assistentie in het stemhokje aan een kiezer met een lichamelijke beperking

Kiezers die vanwege een lichamelijke beperking niet zelfstandig kunnen stemmen, mogen iemand naar hun eigen keuze in het stemhokje meenemen.

Deze begeleider (een stembureaulid of iemand die de kiezer zelf uikiest) mag de kiezer helpen bij het uitbrengen van zijn stem.

Kiezers voor wie deze uitzondering geldt zijn:
- Kiezers met een visuele beperking.
- Kiezers met een andere lichamelijke beperking, onder wie kiezers met een ziekte als Parkinson.

Hulp aan een kiezer met een andere beperking

Alle kiezers mogen om informatie over het stemmen en het gebruik van het stembiljet vragen. Informatie aan de kiezer wordt buiten het stemhokje gegeven.

Ook voor kiezers met een verstandelijke beperking, analfabete kiezers en kiezers die de Nederlandse taal niet (goed) machtig zijn, krijgen desgewenst deze informatie. Zij ontvangen deze informatie en hulp uitsluitend buiten het stemhokje.

Actielijst Toegankelijkheid

- Lees de Actielijst Toegankelijkheid van tevoren goed door. (*Zie de bijlage bij deze stembureau-instructie.*)
- Loop deze meerdere keren per dag na, om te kijken of de toegankelijkheid op orde is gebleven.

Indien dit niet het geval is, zorg dan dat het stemlokaal weer goed toegankelijk wordt.
Kunt u dit niet oplossen, neem dan contact op met het openbaar lichaam.

Het tellen van de stemmen

Het tellen van de stemmen is openbaar. Belangstellenden mogen dus aanwezig zijn. Het tellen moet natuurlijk wel ordelijk blijven verlopen.

U hanteert de volgende uitgangspunten:

- Het maken van aantekeningen, foto's of video's door belangstellenden is toegestaan. Ook de aanwezigheid van media is toegestaan.
- Uiteraard mogen belangstellenden het telproces niet hinderen. Het is de verantwoordelijkheid van de voorzitter om de orde te bewaken en in te grijpen als de tellers worden gehinderd in hun werkzaamheden of als de orde bij het tellen op andere wijze in het geding is.
- In geen geval kunnen belangstellenden zelf meetellen, of anderszins helpen. Het tellen wordt uitsluitend verricht door leden van het stembureau en tellers die zijn benoemd c.q. aangewezen door het bestuurscollege.
- Ook het maken van een foto van het proces-verbaal is toegestaan, maar alleen nadat het proces-verbaal is ondertekend door de leden van het stembureau. Zolang het proces-verbaal nog niet is ondertekend, staat de voorzitter het maken van foto's van het proces-verbaal niet toe. Immers, er kunnen nog gegevens ontbreken, of bezwaren worden ingediend.
- Er mogen geen foto's worden gemaakt van de handtekeningen van de leden van het stembureau.

- De instructie die u van uw openbaar lichaam krijgt over hoe te tellen kan afwijken van wat hieronder staat.

STAP 1 TEL HET AANTAL TOEGELATEN KIEZERS

- Tel het aantal stempassen.
- Vul het aantal in op het PV.

- Tel het aantal kiezerspassen.
- Vul het aantal in op het PV.

- Tel het aantal volmachten.
- Vul het aantal in op het PV.

- Tel het aantal stempassen, kiezerspassen en volmachten bij elkaar op.
- Vul het totaal aantal in op het PV.

!! Let op: de onbruikbaar gemaakte ongeldige stempassen telt u niet!

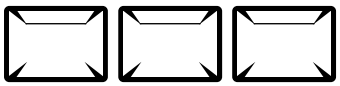

Verpak in afzonderlijke pakken:

- Onbruikbaar gemaakte stempassen, kiezerspassen, volmachtbewijzen en stembiljetten.
- Geldige stempassen, kiezerspassen en volmachtbewijzen.
- Niet gebruikte stembiljetten.
- Het ROS (Register Ongeldige Stempassen).

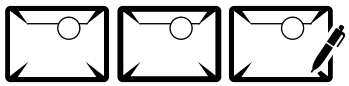

Sluit en verzegel elk pak en schrijf op elk pak:

- De naam van de verkiezing.
- De naam van het openbaar lichaam.
- Het nummer van het stembureau.
- De inhoud van het pak.

Mobiele of bijzondere stembureaus die op woensdag op afwijkende tijden zitting hebben, verpakken en verzegelen na stap 1 de stempassen en volmachten en noteren op alle enveloppen de inhoud en de naam van de verkiezing. Na het vervoer van de stembus en de verzegelde pakken gaan zij op de tellocatie verder met stap 2.

STAP 2 UITVOUWEN VAN DE STEMBILJETTEN

- Open en leeg de stembus.

- Elke teller neemt een stapel stembiljetten.

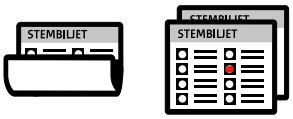

- Vouw de stembiljetten een voor een open.
- Leg de stembiljetten in dezelfde richting op een stapel.

- Overhandig de stapels stembiljetten aan de voorzitter.

STAP 3 T/M 5 SORTEREN VAN DE STEMMEN

3 In het stembureau zijn zogenaamde 'telstraten' ingericht.
Per lijstnummer staat er één bordje op de tafel (of als het niet anders kan op de grond). Een bordje 'BLANCO' voor de stapel met blanco stemmen en een bordje 'ONGELDIGE STEM' voor de ongeldige stemmen aan het einde.

4 Twee personen (de voorzitter en een ander stembureaulid) nemen ieder een helft van de stapel met stembiljetten en gaan achter de tafel zitten. Zij bekijken elk stembiljet van hun stapel, noemen het lijstnummer waarop is gestemd, of zeggen dat de stem blanco of ongeldig is en geven het stembiljet vervolgens aan een van de tellers.

5 De teller die het stembiljet overhandigd krijgt, controleert het stembiljet.
Vervolgens legt hij het bij het juiste lijstnummer (c.q. de bordjes 'BLANCO' of 'ONGELDIGE STEM').
De tellers maken bij elk lijstnummer twee stapels: een stapel met stemmen op de lijsttrekker, en een stapel met de voorkeurstemmen.

LIJST 1
LIJSTTREKKER
VOORKEUR-STEMMEN

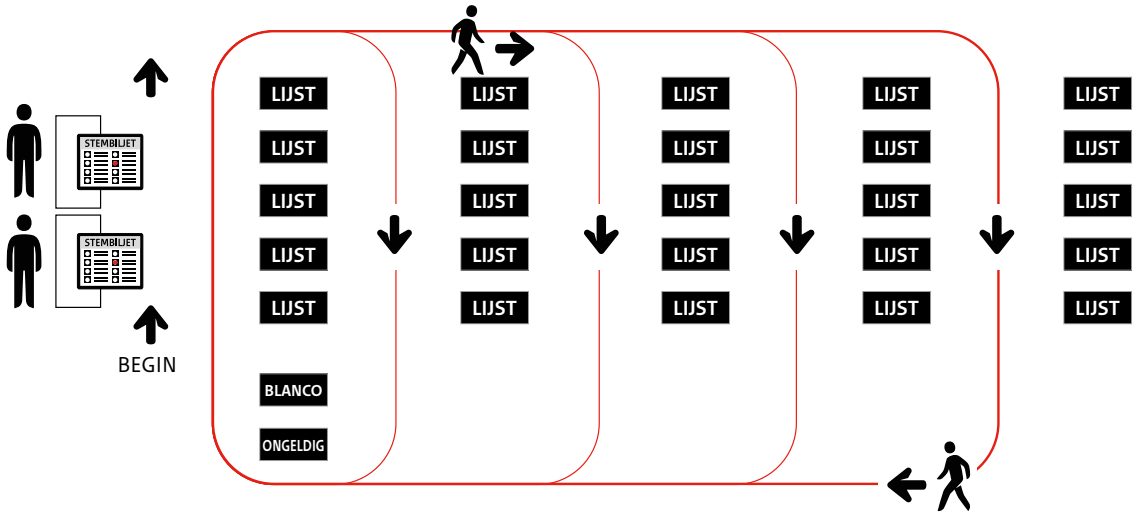

BEOORDELEN GELDIGHEID VAN HET STEMBILJET

De stembureauleden controleren de stembiljetten tijdens het sorteren op geldigheid.

Bij twijfel over blanco of ongeldig overlegt u met elkaar. Als u er onderling niet uitkomt, heeft de voorzitter de doorslaggevende stem.

De blanco en ongeldige stemmen telt u apart. U vult het aantal blanco en ongeldige stemmen in op het proces-verbaal.

EEN STEMBILJET IS GELDIG ALS:

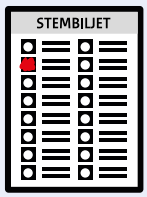

één vakje is ingekleurd.
Dat mag alleen met rood.

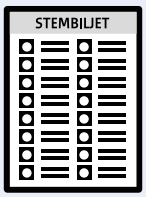

geen vakjes zijn ingekleurd
(dit is een blanco stem).

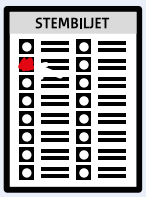

één vakje is ingekleurd en er op het stembiljet is geschreven maar de identiteit van de kiezer niet kan worden achterhaald.

EEN STEMBILJET IS ONGELDIG ALS:

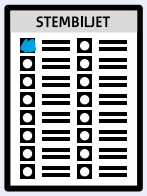

een vakje met een andere kleur dan rood is ingevuld.

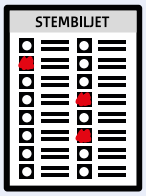

meerdere vakjes zijn ingekleurd.

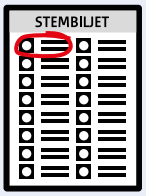

geen vakje is ingekleurd maar de kandidaat op andere wijze is geselecteerd.

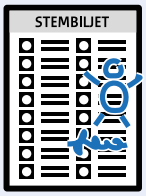

geen vakje is ingekleurd maar er is getekend of geschreven.

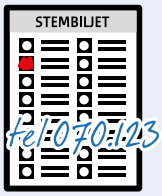

de identiteit van de kiezer mogelijk te achterhalen is door informatie op het stembiljet.

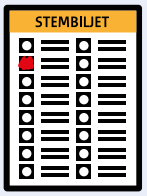

een stembiljet is gebruikt voor een andere verkiezing.

STAP 6 T/M 20 — TELLEN VAN DE STEMMEN

Als er in uw openbaar lichaam *centrale stemopneming* plaatsvindt, verrichten de stembureaus de telling van de stemmen alleen op lijstniveau. Het stembureau van het openbaar lichaam telt de stemmen de volgende dag op lijst- en kandidaatsniveau.

Als er in uw openbaar lichaam *decentrale stemopneming* plaatsvindt, verrichten de stembureaus de telling van de stemmen op lijst- en kandidaatsniveau. Het stembureau van het openbaar lichaam controleert de volgende dag de processen-verbaal van alle stembureaus, en voert een hertelling uit bij eventuele fouten.

Uw openbaar lichaam vertelt u of er centrale of decentrale stemopneming plaatsvindt.

In beide gevallen verricht u de volgende stappen. Het kan zijn dat de telmethode in uw openbaar lichaam anders is dan hier beschreven. Het openbaar lichaam zal u daar dan over informeren.

6 Blanco en ongeldige stemmen telt u apart. Deze aantallen noteert de voorzitter op het proces-verbaal.
7 De voorzitter deelt de stapels van een lijst uit aan de tellers.
8 Iedere teller controleert nogmaals of op alle stembiljetten inderdaad op dezelfde lijst is gestemd.
9 Zo niet, dan voegt de teller het stembiljet alsnog bij de juiste lijst.
10 Elke teller telt het totaal aantal stembiljetten van zijn of haar stapel. Dit aantal geeft de teller door aan de voorzitter.
11 De voorzitter noteert alle aantallen en geeft deze door aan de contactpersoon van het openbaar lichaam.

Centrale stemopneming (telling op lijstniveau)

- Als er in uw openbaar lichaam centrale stemopneming plaatsvindt, bent u na de bovenstaande stappen klaar met tellen.
- De voorzitter vult het proces-verbaal in.

Decentrale stemopneming (telling op lijst- en kandidaatsniveau)

Als er in uw openbaar lichaam decentrale stemopneming plaatsvindt, verricht u de volgende stappen.

12 De teller hecht de stapel met stemmen voor de lijsttrekker met een papierklem.
13 Daarna sorteert de teller de overige stembiljetten per kandidaat.
14 Elke stapel wordt gehecht met een papierklem.
15 Als alle stembiljetten gesorteerd zijn, legt de teller ze om en om dwars en recht op elkaar om weer ruimte te maken.
16 De teller controleert nog één keer of bij alle stembiljetten in de stapel inderdaad op die kandidaat gestemd is. (Zo niet, dan voegt de teller het stembiljet toe aan de juiste stapel.)
17 De teller telt het aantal stembiljetten in de stapel en noteert per kandidaat het resultaat op het telformulier uit het proces-verbaal.
18 De teller geeft het telformulier aan de voorzitter.
19 Dit herhaalt zich tot alle lijsten zijn geteld.
20 De voorzitter rekent het totaal uitgebrachte stemmen uit. Het resultaat noteert de voorzitter in het proces-verbaal.

STAP 21 T/M 23 — AFRONDEN VAN DE TELLING

21 De voorzitter:

- berekent het totaal aantal toegelaten kiezers.
- berekent het aantal uitgebrachte stemmen: dat is het aantal geldige, het aantal ongeldige en het aantal blanco stemmen.

Klopt het niet? Kijk dan op de factsheet “Hoe om te gaan met onverklaarde telverschillen” op pagina 22 en 23 van deze hand-out.

22 De voorzitter:

- deelt de aantallen op iedere kandidaat uitgebrachte stemmen mee aan de aanwezige kiezers, evenals de stemtotalen per lijst, het aantal blanco en ongeldige stemmen en de som van de aantallen stemmen.
- deelt het verschil mee tussen het aantal toegelaten kiezers en het aantal getelde stemmen.

Kiezers kunnen mondeling bezwaren inbrengen.

23

- Doe de stembiljetten met een blanco stem en de ongeldig verklaarde stembiljetten in afzonderlijke pakken.
- Verzegel de pakken nog niet.

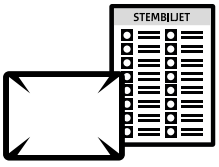

Pak blanco stembiljetten

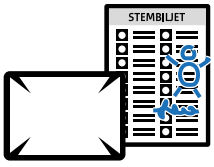

Pak ongeldig verklaarde stembiljetten

Schrijf op de pakken:

- Naam van de verkiezing: Tweede Kamerverkiezing
- Naam van het openbaar lichaam en het nummer van het stembureau.
- Het aantal stembiljetten dat het pak bevat.

STAP 24 AFRONDEN VAN DE TELLING

24 • Doe de geldige stembiljetten, lijstgewijs gerangschikt, in pakken.
• Verzegel de pakken nog niet.

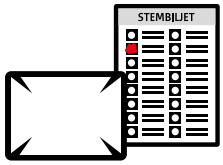

Pak geldige stembiljetten

Schrijf op de pakken:
- Naam van de verkiezing: Tweede Kamerverkiezing
- Naam van het openbaar lichaam en het nummer van het stembureau.
- Het aantal stembiljetten dat het pak bevat.
- De nummers van de lijsten waarop de ingesloten stembiljetten betrekking hebben.

STAP 25 OPMAKEN PROCES VERBAAL EN VERZEGELEN

- Vul het proces-verbaal defintief in.

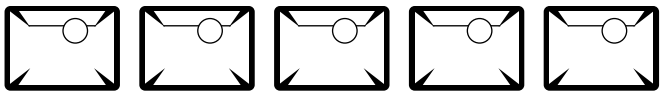

Verzegel de pakken met:
- Geldige stempassen, kiezerspassen en volmachten.
- Stembiljetten met een blanco stem en ongeldig verklaarde stembiljetten.
- Geldige stembiljetten.

Alle aanwezige stembureauleden schrijven hun naam bij onderdeel 8 op en ondertekenen bij onderdeel 9 van het proces-verbaal.

(minimaal de voorzitter en twee stembureauleden).

Klopt er iets niet?
Kijk dan op de factsheet “Hoe om te gaan met onverklaarde telverschillen” op pagina 22 en 23 van deze hand-out.

STAP 26 WEGBRENGEN STEMBESCHEIDEN

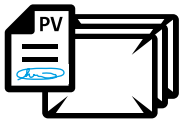

Totdat het openbaar lichaam de stembus heeft opgehaald, staat deze onder verantwoordelijkheid van het stembureau.

Het stembureau verzegelt de stembus, en stopt het proces-verbaal, samen met de sleutel van de stembus, in een envelop en verzegelt deze. De stembureauleden moeten ervoor zorgen dat de stembus op slot en verzegeld blijft. De stembus en de envelop worden gescheiden van elkaar en elk door ten minste twee personen naar het bestuurskantoor gebracht. Als de stembus en/of de envelop worden opgehaald door medewerkers van het openbaar lichaam, blijven ten minste twee stembureauleden aanwezig totdat dit is gebeurd.

Hoe om te gaan met onverklaarde telverschillen

In deze factsheet wordt uitgelegd hoe een stembureau om kan gaan met onverklaarde telverschillen bij decentrale stemopneming en centrale stemopneming.

Telverschillen ontstaan als er meer of minder stemmen zijn geteld dan dat er kiezers zijn toegelaten tot de stemming. Het aantal stemmen uitgebracht op kandidaten en eventuele blanco of ongeldige stemmen is dan kleiner of groter dan het opgetelde aantal stempassen, kiezerspassen of volmachten.
Het uitgangspunt van de Kieswet is dat alle stembiljetten door het stembureau slechts één keer geteld worden.

1 HANDELWIJZE BIJ DE DECENTRALE STEMOPNEMING (DSO)

Soms is een telverschil onvermijdelijk. Het gemeentelijk stembureau heeft de dag na de stemming tijd om het telverschil te onderzoeken. De Kieswet gaat ervanuit dat alle stembiljetten door het stembureau slechts één keer geteld worden. Ook als er een telverschil is. Het opnieuw tellen van alle stembiljetten door het stembureau op woensdagavond leidt er vermoedelijk slechts toe dat andere (tel)fouten worden gemaakt.

Een telverschil betekent niet altijd dat er een telfout gemaakt is. Het is bijvoorbeeld ook mogelijk:
- dat het stembureau een kiezer een stembiljet te veel of te weinig heeft meegegeven;
- dat een kiezer zijn stembiljet niet in de stembus heeft gestopt; of
- dat het stembureau vergeten is een stempas, kiezerspas of volmachtbewijs in te nemen.

Tips voor tijdens de stemming om telverschillen te voorkomen:
- Voer de stembureauwerkzaamheden nauwgezet uit:
  - *U geeft elke kiezer niet méér of minder stembiljetten dan hij stemmen mag uitbrengen.*
  - *Controleer of elke kiezer evenveel stembiljetten in de stembus stopt als hij gekregen heeft.*
- Twijfelt u over een van deze zaken? Schrijf op wat u hebt gezien en waarom u twijfelt. Het kan zijn dat u het goed heeft gezien, dit kan u later helpen het telverschil te verklaren.

Tips tijdens de stemopneming om telverschillen te voorkomen:
- Zorg voor een ruimte die goed is toegerust op het tellen, met voldoende tafels.
- Zorg dat alle stembureauleden de telling op dezelfde manier en gestructureerd uitvoeren.
- Spreek met iedereen die telt af hoe de tellijsten ingevuld moeten worden. Werk bij voorkeur met Arabische cijfers (0 - 9) in plaats van turfstreepjes. Schrijf ook duidelijk, het liefste in blokletters.
- Neem de stemmen met veel aandacht op. Laat u niet opjagen. Neem ook (korte) pauzes.

Heeft het stembureau aanleiding om te veronderstellen dat een fout is gemaakt bij de stemopneming en wil het stembureau dit controleren, maak dan gebruik van de volgende checks:
- Kijk in de aantekeningen die het stembureau gedurende de dag heeft gemaakt. Is er bij de stemming iets gebeurd dat het telverschil (deels) kan uitleggen? Schrijf dit op in het proces-verbaal. Als een telverschil kan worden verklaard, hoeft er de volgende dag niet opnieuw geteld te worden.
- Controleer of u alle stapeltjes met stembiljetten heeft meegeteld, óók de blanco stemmen en de ongeldige stemmen.
- Controleer of u niet per ongeluk een onbruikbaar gemaakt stembiljet heeft aangemerkt als een ongeldig stembiljet.

- Er kunnen ook fouten ontstaan uit een onduidelijk handschrift. Kunt u een ‘6’ of een ’9’ als een ‘8’ hebben gelezen, of omgekeerd? Of een ‘7’ als een ‘1’? Vergelijk de tellijsten met uw proces-verbaal. Bij twijfel: vraag degene die de tellijst heeft ingevuld u te vertellen wat er staat.
- Is het telverschil 9? Ga na of u op de tellijst een 11 kan hebben gelezen waar twee turfstreepjes stonden of andersom.

2 HANDELWIJZE BIJ DE CENTRALE STEMOPNEMING (CSO)

Het doel van de stemopneming door het stembureau is bij een centrale stemopneming anders dan bij een decentrale stemopneming.

Bij centrale stemopneming moet de telling als nulmeting worden gezien. Het zorgt ervoor dat het gemeentelijk stembureau de volgende dag kan checken of (voor elke lijst) het aantal stembiljetten en de aantallen stempassen, kiezerspassen en volmacht-bewijzen in de transportbox gelijk zijn gebleven.

Tel per lijst de stembiljetten niet meer dan één keer. Het is niet nodig om vaker te tellen. Ook niet als er een telverschil is.

Tips voor tijdens de stemming om telverschillen te voorkomen:

- Voer de stembureauwerkzaamheden nauwgezet uit:
  - *U geeft elke kiezer niet méér of minder stembiljetten dan hij stemmen mag uitbrengen.*
  - *Controleer of elke kiezer evenveel stembiljetten in de stembus stopt als hij gekregen heeft.*
- Twijfelt u? Schrijf op wat u hebt gezien en waarom u twijfelt. Het kan zijn dat u het goed heeft gezien, dit kan u later helpen het telverschil te verklaren.

Tips voor tijdens de stemopneming om telverschillen te voorkomen:

- Zorg voor een ruimte die goed is toegerust op het tellen, met voldoende tafels.
- Zorg dat alle stembureauleden de telling op dezelfde manier en gestructureerd uitvoeren.
- Spreek met iedereen die telt af hoe de tellijsten ingevuld moeten worden. Werk bij voorkeur met Arabische cijfers (0-9) in plaats van met turfstreepjes. Schrijf ook duidelijk, het liefste in blokletters.
- Neem de stemmen met veel aandacht op. Laat u niet opjagen. Neem ook (korte) pauzes.

- In de Kieswet staat dat het stembureau per lijst het aantal stemmen telt dat kandidaten in totaal hebben gekregen. Het stembureau hoeft de stembiljetten niet per kandidaat te sorteren of te tellen hoeveel mensen op de lijsttrekker hebben gestemd. Dat doet het gemeentelijk stembureau.
- Controleer of u alle stapeltjes met stembiljetten heeft meegeteld, óók de blanco stemmen en de ongeldige stemmen.

- Kijk in de aantekeningen die het stembureau door de dag heen heeft gemaakt. Heeft er bij de stemming een probleem plaatsgevonden dat het mogelijke telverschil (deels) kan verklaren? Schrijf de verklaring op in het proces-verbaal. Dat kan het gemeentelijk stembureau helpen als (later) blijkt dat er een telverschil is.

Kiesraad

Een toegankelijk stemlokaal voor alle kiezers

Deze actielijst helpt u als stembureaulid op weg. Zorg dat u onderstaande vragen met 'ja' kunt beantwoorden. Lukt dit niet? Vraag dan de verkiezingsorganisatie of de gebouwbeheerder om hulp.

Van buiten naar binnen

Loop zelf de route van buiten tot in de ruimte van het stemlokaal.

1. Is de wegwijzer 'stemlokaal' of 'stembureau' buiten duidelijk zichtbaar?
2. Is de route vrij van obstakels? Ga na of kiezers met een rolstoel of een visuele beperking het stemlokaal ongehinderd kunnen bereiken.
3. Zijn de tijdelijke hellingbanen stevig vastgezet?
4. Is de deur eenvoudig te openen? Zo nee, zet de deur dan alvast open of haal de deurdranger los.

In het stemlokaal

Loop zelf de route die kiezers moeten volgen om hun stem uit te brengen. Bedenk waar wachtende kiezers zich kunnen opstellen, ook kiezers met bijvoorbeeld een rolstoel, scootmobiel of rollator.

5. Is de vloerbedekking zo neergelegd dat kiezers niet kunnen struikelen?
6. Staan er stoelen klaar voor wachtende kiezers? Zorg dat minimaal één op de vijf stoelen een armleuning heeft.
7. Heeft minimaal één stemhokje een verlaagde schrijfplank?
8. Is er vóór de tafel van het stembureau minimaal 1,20 meter vrije ruimte?
9. Is de vergrote kandidatenlijst duidelijk zichtbaar opgehangen?

Op de tafel

Controleer de tafel van het stembureau.

10. Is er een loep en verlichting aanwezig? Zorg dat de loep een lichtfunctie heeft of plaats een losse leeslamp.
11. Ligt de loep duidelijk zichtbaar op de tafel?

Bedankt voor uw bijdrage aan toegankelijke verkiezingen!

Duidelijke informatie voor alle kiezers

Stemmen is geen alledaagse bezigheid. Als stembureaulid kunt u kiezers op weg helpen met duidelijke informatie.

- → Sommige kiezers hebben een zichtbare of onzichtbare beperking. Wees geduldig en begripvol. Maak contact met de kiezer. Communiceer duidelijk en vraag of ze alle informatie begrepen hebben.
- → Spreek met alle stembureauleden af wie wat doet om te zorgen voor een toegankelijk stemlokaal.

Deze actielijst is ontwikkeld door de Kiesraad in het kader van het actieplan toegankelijk stemmen.
Informatiepunt Verkiezingen: informatiepunt@kiesraad.nl - 070 426 73 29

Instructie: hoe gaat u om met burgers die zich soeverein willen verklaren?

Het kan gebeuren dat mensen zich soeverein of autonoom (onafhankelijk) willen verklaren van de Nederlandse Staat en daarom op het stembureau hun stempas komen inleveren. Sommige mensen geven aan dat niemand voor of namens hen mag besturen. Zij vragen daarbij aan het stembureau om een verklaring te ondertekenen dat ze de stempas hebben ingeleverd. Soms willen ze ook een bepaald document afgeven, zoals een zogenoemde “opzegging machtiging bestuur”, een “verzoek veiligstelling stemrecht” of iets vergelijkbaars.
In deze instructie leest u hoe u kunt handelen in deze specifieke situatie.

WAT ZIJN SOEVEREINEN?

- Soevereinen keren zich actief af tegen de huidige maatschappij en weigeren de regels van de democratische rechtsstaat te erkennen.
- Men schrijft zich uit bij het openbaar lichaam, betaalt geen belastingen en boetes meer en loopt rond met alternatieve niet-rechtsgeldige identiteitsdocumenten.
- Het fenomeen soevereinen bestond in beperkte omvang al langer, maar door de coronacrisis heeft het een impuls gekregen.
- Voor een deel van de activisten en extremisten uit de anti-institutionele scene is het vermoedelijk een logische volgende stap, na het verlies van vertrouwen in de overheid en andere instituties.

HOE KUNT U HANDELEN?

U vertelt betrokkene dat het niet mogelijk is om zich zo (via het stembureau) bij de overheid uit te schrijven, omdat die procedure niet bestaat.
Als de kiezer erop staat kunt u de stempas in ontvangst nemen.

Vul het door hen aangeboden “document van ontvangst” van de stempas niet in als u dat wordt gevraagd.
Mocht de kiezer erop staan, dan kunt u wel een aangeboden document aannemen en bevestigen dat u dit document zult meegeven bij de overhandiging van het proces-verbaal aan het openbaar lichaam.

Mocht de persoon enkel de stempas willen inleveren, dan legt u uit dat degene daardoor niet meer kan stemmen, maar dat u deze nu in ontvangst kunt nemen. Als de betreffende kiezer daarom vraagt, maakt u een notitie van dit verzoek in het proces-verbaal bij paragraaf 7 “Onregelmatigheden en Bijzonderheden”. U kunt daarvoor de volgende zin gebruiken ‘Kiezer, die zich soeverein/autonoom wil verklaren, levert zijn stempas in en wenst niet deel te nemen aan deze verkiezing. De stempas is ingenomen, de kiezer heeft niet gestemd.’

Let op dat u geen persoonsgegevens van de kiezer noteert in het proces-verbaal.

Bij verdere discussie of aanvullende vragen/verzoeken adviseert u de persoon contact opnemen met het bestuurskantoor, maar op het stembureau kan er nu verder niets worden gedaan. u hoeft niet een lange inhoudelijke discussie met betrokkene aan te gaan.

WAT DOET U MET DE INGELEVERDE STEMPAS, ALS DEZE KIEZER NIET HEEFT WILLEN STEMMEN?

- Een kiezer wil de stempas afgeven, maar toont verder geen deugdelijk ID-bewijs.
- Als u in deze situatie de stempas heeft ontvangen, legt u de stempas apart van de andere stempassen. Dit doet u op de stapel met onbruikbaar gemaakte stempassen, die zijn achtergelaten door kiezers die niet konden worden toegelaten tot de stemming.
- Let op dat deze stempas nu niet op de stapel van de toegelaten kiezers wordt gelegd. Dat kan (ten onrechte) leiden tot een verschil tussen het aantal getelde stembiljetten en het aantal toegelaten kiezers.
- Een eventueel ingeleverde verklaring levert u aan het eind van de dag mee in bij het openbaar lichaam samen met het proces-verbaal.

EEN KIEZER GEEFT EEN GELDIGE STEMPAS AF ÉN TOONT OOK DEUGDELIJK ID-BEWIJS

- Alleen als een kiezer zijn geldige stempas inlevert én zich deugdelijk identificeert, wordt een kiezer formeel tot de stemming toegelaten (zie art. J 24 en J 25 Kieswet).
- Als hij dan alsnog weigert het stembiljet aan te nemen of in de stembus te doen, dan wordt de stempas wel bij de toegelaten kiezers gelegd.
- Het “geweigerde stembiljet” wordt apart op de tafel bewaard, maar niet in de stembus gedaan. Als de kiezer “BLANCO” had wil stemmen, moet deze zelf het onbeschreven stembiljet in de stembus doen.
- Als er vervolgens geen stem is uitgebracht zal bij de telling het aantal getelde stembiljetten nu één minder zijn dan het aantal getelde toegelaten kiezers.
- Bij het invullen van het proces-verbaal zal dan in paragraaf 5 “Verschil tussen het aantal toegelaten kiezers en het aantal uitgebrachte stemmen” worden gevraagd om dit verschil te verklaren.
- U kunt daar dan vermelden dat een kiezer het stembiljet niet heeft ingeleverd.

Dit is een uitgave van:

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Directie Democratie en Bestuur
Postbus 20011 | 2500 EA Den Haag
www.rijksoverheid.nl